

DEN RETTE OMSORG FOR NIKOLAJ

KIRSTEN ELISA PETERSEN

Cand.psyk. og ekstern lektor
på Danmarks Pædagogiske Universitets-
skole (DPU).

Hun forsker i kompetenceudvikling hos
pædagogisk personale i daginstitutioner, rettet mod
udvikling af den pædagogiske praksis i arbejdet
med socialt udsatte børn. Hun er oprindeligt uddan-
net pædagog og har selv arbejdet i daginstitution.

Læs mere på: www.dpu.dk/om/kepe

Socialt udsatte børn er lige så forskellige som alle andre børn. De har forskellige livsbetingelser, forskellige problemer og derfor forskellige omsorgsbehov. Hvis pædagoger skal bryde den negative sociale arv, kræver det en målrettet indsats, der i højere grad imødekommer det enkelte udsatte barns behov for omsorg.

Af Mathilde Weirsøe

Nikolaj er fire år. Han bliver ofte hentet og afleveret for sent i børnehaven. Han bor sammen med sin mor og morens nye kæreste, som ofte møder beruset op, når han henter Nikolaj i børnehaven. Nikolaj er næsten altid snottet og har sjældent tøj på til vejrforholdene. Hvis han har madpakke med, består den af fire stykker toast med margarine. Nikolaj har vanskeligt ved at knytte venskaber med de andre børn. De andre gider heller ikke lege med ham, fordi han ødelægger legen, når han bliver hidsig og slår dem. Han har også svært ved at sidde stille og gider sjældent deltage i fælles aktiviteter.

De fleste pædagoger kender godt Nikolaj - eller rettere: de kender børn som ham, for han er en case-figur, der er konstrueret på baggrund af de mange beskrivelser, ph.d., cand. psyk. Kirsten Elisa Petersen har fået fortalt af pædagogerne i de daginstitutioner, hun har haft kontakt til i forbindelse med sit ph.d.-projekt "Omsorg for socialt udsatte børn".

SOCIALT UDSATTE BØRN ER INGEN ENTYDIG GRUPPE

I dagtilbudsloven fra 2007 lyder målsætningen, at daginstitutioner skal bryde med konsekvenserne af den negative sociale arv. Det betyder, at pædagogerne i daginstitutioner skal være særligt opmærksomme på børn som Nikolaj. En sådan indsats kræver ekstra ressourcer og ekstra bemanding, lyder den gængse reaktion. Men ifølge Kirsten Elisa Petersen er

problemet ikke løst med flere mandetimer. Pædagoger skal fundamentalt ændre den måde, de arbejder med udsatte børn på i daginstitutioner.

"Problemerne bunder i en generel tendens til at anskue socialt udsatte børn som en entydig og homogen gruppe. Det er problematisk for hele den måde, vi rent pædagogisk griber udfordringerne an," siger Kirsten Elisa Petersen.

OMSORGSBEGREBET SKAL BREDES UD

Julie og Nikolaj er begge fire år og går i samme børnehave. De kommer begge fra belastede familier og betegnes derfor som socialt udsatte børn med særlige behov for omsorg. Men her stopper lighederne. For socialt udsatte børn er lige så forskellige som alle andre børn, og de har derfor ikke nødvendigvis det

samme omsorgsbehov. Ifølge Kirsten Elisa Petersen er pædagoger nødt til at tænke omsorgsbegrebet mere nuanceret i indsatsen over for det enkelte udsatte barn.

Da hun præsenterede case-figuren Nikolaj for de pædagoger, hun interviewede, havde de vanskeligt ved at udvide forståelsen af, hvad omsorg egentlig betyder i den konkrete pædagogiske kontekst.

"Omsorg forbliver svævende og diffus, når det blot handler om at være særlig opmærksom på Nikolaj i dagligdagen eller igangsætte lege, hvor han bliver hjulpet til at være med. Jeg oplever i høj grad, at pædagoger mangler redskaber, hvormed de kan brede omsorgsbegrebet ud, så de kan afgøre, hvilken form for omsorg Julie har behov for, og hvilket form for omsorg Nikolaj har behov for – og i hvilken omfang" siger Kirsten Elisa Petersen.

Hun forklarer, at man teoretisk kan inddele omsorgsbegrebet i tre dele: udviklingsomsorg, opdragelsesomsorg og behovsomsorg. Udviklingsomsorg handler om at stimulere barnets udvikling på det sociale og det personlige plan. Opdragelsesomsorg handler om at hjælpe barnet til at lære, hvordan det skal håndtere for eksempel daginstitutionens rammer og regler, mens behovsomsorg knytter an til fundamentale behov som mad og søvn.

"Når omsorgsbegrebet bredes ud, ser vi nuancerne i børnenes behov – at Nikolaj og Julie kan have forskellige omsorgsbehov fordelt på de tre omsorgsdele. Måske har Nikolaj >>>

” Problemerne bunder i en generel tendens til at anskue socialt udsatte børn som en entydig og homogen gruppe. Det er problematisk for hele den måde, vi rent pædagogisk griber udfordringerne an.”

Kirsten Elisa Petersen, cand. psyk.

” Pædagogerne i de institutioner, jeg undersøgte, var gode til at rette opmærksomheden mod forældrene som årsag til barnets problemer. De vurderede udelukkende barnets problemer som en direkte følge af barnets sociale og emotionelle familieforhold.”

Kirsten Elisa Petersen, cand.psyk.

behov for alle tre dele, men med forskellig tyngde, hvorimod Julie kun har behov for opdragelsesomsorg, så hun kan blive bedre til at indgå i livet i daginstitutionen. Pointen er, at hvis pædagogerne aktivt formår at bruge omsorgsbegrebet i sin nuancerede form i deres daglige arbejde med socialt udsatte

børn, så har de et godt analyseredskab, som de kan handle på baggrund af,” siger Kirsten Elisa Petersen.

PÆDAGOGER EFTERLADER PROBLEMERNE HOS BARNET

Kirsten Elisa Petersen understreger, at den rette indsats samtidig kræver en større bevidsthed om den institutionelle konteksts betydning. Hun retter derfor fokus mod den dagligdag, der udfolder sig i daginstitutionen, og de rammer, der sættes for barnet.

”Pædagogerne i de institutioner, jeg undersøgte, var gode til at rette opmærksomheden mod forældrene som årsag til barnets problemer. De vurderede udelukkende barnets problemer som en direkte følge af barnets sociale og emotionelle familieforhold, som barnet bærer med sig ind i daginstitutionen. Derimod så de ikke daginstitutionen som et sted i barnets liv, hvilket kan være årsag eller medvirkende faktor til barnets vanskelige livsmuligheder.”

Kirsten Elisa Petersen fortæller om et personalemøde, hvor et barn bliver diskuteret blandt pædagogerne, som er bekymrede for barnet og dets handlinger og adfærd over for de andre børn. Pædagogerne diskuterer, hvad de skal stille op, og hvordan de skal hjælpe

barnet i dagligdagen. Men de reflekterer ikke over deres egne vurderinger af barnet. De overvejer heller ikke, hvorvidt og på hvilke måder daginstitutionens rammer, betingelser og dagligdag kan have betydning for barnet.

”Det er bestemt ikke deres hensigt, men med denne tilgang og mangel på selvrefleksion efterlader pædagogerne problemerne hos barnet og barnets familie. De drøfter på intet tidspunkt, hvorvidt selve daginstitutionens betingelser eller pædagogernes samværformer med barnet har betydning for barnet. Problemerne bliver primært forbundet med barnets mangelfulde evne til at indgå i fællesskabet,” fortæller Kirsten Elisa Petersen.

På baggrund af sine observationer og analyser anbefaler hun mere pædagogisk selvrefleksion, som indebærer, at pædagoger i højere grad analyserer egne handlinger samt inddrager daginstitutionens rammer og betingelser som del af barnets samlede problemstilling. Med sine anbefalinger efterlyser hun samtidig mere socialpædagogisk bevidsthed i daginstitutionerne såvel som på pædagogseminarierne. Begge steder finder hun niveauet af den teoretiske viden om socialt udsatte børn stærkt bekymrende.

”Hvis vi skal bryde med den negative sociale arv, er udgangspunktet for mig at se, at vi uddanner pædagoger, der kan løfte denne tunge, men yderst vigtige samfundsopgave,” siger Kirsten Elisa Petersen.

Kirsten Elisa Petersen trækker på Pär Nygrens omsorgsbegreb, som det beskrives i ”Professionel omsorg for børn og familier – fra teori til værktøj.” Pär Nygren. Dansk psykologisk forlag, (1999)

Ph.d.- afhandling: ”Omsorg for socialt udsatte børn – en analyse af pædagogers kompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn i daginstitutioner” er finansieret af Social- og Ligestillingsministeriet.

Afhandlingen er del af HPA-projekter: ”Handlekompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn og unge – indsats og effekt”. 2009